

פרי מגדים

א

אחרי עבור ערך מאה שנים אחר הדור שהיו הגאונים הפוסקים החדשים המיוז, הש"ך ומגן אברהם, אלו מאורי אור הלכה ואשר כבר נתאזרחו בתוך השלחן ערוך עצמו ויתעסקו עמהם כל הרבנים ויושבים על מדין תם סתם לומדים ושקלו וטרו בדבריהם, אולם לרוב כתבו דבריהם כמצור נמרץ ובעממות גדולה עד אשר לא היה בכחם של הלומדים בהם לחרור תוך תוכם של דבריהם, והדגישו כם הסרה פרוש מספיק להראות להם הדרך ילכו בו, ואז קם גאון אחד וענתו: גדול הרב רבי יוסף בן הרב הגאון מ"ה מאיר תאומים מלכו¹,

רבי יוסף תאומים נולד בלכו בשנת תפ"ז ותגדל בכית אביו הרב בלכו אשר ממנו שאב רוב תורתו. בימי עלומיו היה כל עסקו אך בלמוד התורה, ואשר לא היה לו איזה עסק כמה לפרנס את ביתו, הוכרח ללמוד לתלמידים מקשיבים בשכר. בכדי למצוא די מחיתו ואחיכ הלך משם לעיר ברלין ושם תקע אהליו בבית מדרשו של הגבור מ"ה דניאל יפה² אשר היה לו אוצר ספרים גדול בביתו, ושם חבר ספרו וגם ישם עשה מהרדא בתרא מספרו פרי מגדים.

רבנו יוסף לא התמהמה הרבה בעיר ברלין, כי בשנת תקל"ג נח נפשיה דמר אביו, ונתקבל הוא על מקומו למגיד משרים ומורה צדק בעיר לכו. ובשנת תקמ"ב נתקבל לאב"ד ור"מ בפראנקפורט דאדר, וישב ישם על כסא הרבנות עד סוף ימי חייו.

רבנו יוסף היה מעין גדול. כמעט בכל חושיו היה שוקד תמיד וחוזר כמה פעמים על למודו. הגאון מ"ה ישמחה³ אב"ד בעיר בוכריקא, היה תלמידו והלך בכל יום

¹ רבי מאיר בן הגאון מ"ה שמואל תאומים משראג היה מגיד משרים דרשן בלכו. היה ת"ח גדול והיה גם מ"מ בעיר לעזרסטוב, רבי שמואל היה בן הגאון רבי יאסקי תאומים אב"ד ור"מ בקראקא בעהמ"ס אליה רבא ברכת יוסף ועוד.

² רבי דניאל יפה היה מראשי עיר ברלין וביתו היה פתוח לרוחה לכל ת"ח, וגם באוצר ספריו היה רשות לת"ח להשתמש בו ולעטוק בספריו כרצונם רבי דניאל יפה נודע גם כשם ר' דניאל איציב שהיה בנקיר בעיר ברלין והיה איש ישר הולך ואחר שדוד פרידלענדור לקח בתו לאשה התמוטט עמודי הרת בבית ר' דניאל. ובתו השניה היתה לאשה לאחד מן הראשונים שהשיגו כתב סכלנות מאת הממשלה נתן פרייהער פאן ארנשטיין בעיר וינא שהיה אחר מבעלי החשכלה הברלינית ואשר הדורות אחריו כלם המירו דתם.

³ רבי שמחה בן הג' רבי יעקב, וכנראה שרת ר' יעקב באיזה משרה בלכו בתוך דין או מגיד משרים, וכס' פורת יוסף מבעל פרי מגדים מביא ד"ת משמו, ובנו ר' שמחה אב"ד בעיר בוכריקא היה

אחר עלות השחר אליו, ולמד אז ברעה צלולה עשרים שנה מס' חולין טרם
 ישהתחיל רבנו יוסף לחבר ספרו פרי מגדים, ובעת שכתב ספרו ראש יוסף, ראה
 תלמידו ר' ישמחה הנזכר בהספר הזה כמה דברים פשוטים, ושאל אותו מה לו
 לכתוב בספרו דברים פשוטים כאלו, השיב לו "גייע זמן אשר הלומדים יקיצו
 בפלפולים, ויבכרו את הפשט הפשוט אשר הוא לתועלת יותר (אנישי שם, בוכר).

רבנו יוסף הראה בספרו פרי מגדים את גדולתו בתורה ובקיאותו הנפלא. הוא
 היה עמקן נפלא, וכל כחו הוא בחכמת הנתוח, הוא לוקח הלכה אחת ומחלק אותה
 לנימים דקות מן הדקות, ומגלה את כל הסתרים שבה, וכל תוכה ופנימיותה עד
 שעושה עושה ברורה כשלמה, ובכל כחו זה הוא משתמש כדי לבאר ולגלות במדה
 יסוה בין דברי הכית יוסף והרמ"א ובין דברי הטו"ז והש"ך ודיקנותו מגיע לידי טעויות
 נפלאה, לפעמים יכול הוא לבנות דיק ולהעמיד סוללה, על דיוק של מלה אחת, לא
 בדברי הש"ע בלבד, אך אפילו בדברי הטו"ז והש"ך, והוא מדקדק בהם בכל אות ואות
 עד שהוא מגיע לקטנות שבקטנות, הוא אינו מראה כקיאותו הגדולה, ואין ררכו להביא
 ממרחק ראיותיו, אבל הוא עמקן גדול, ויורד לתוך עמקה של הלכה, אפשר לאמור,
 שביישר גדול פרש ובאר את דברי הטו"ז והש"ך, עד שלא הניח בהם דבר קטן ודבר
 גדול סתום בלא פרוש, ובכל זה בכל דיקנותו, אי אפשר לחשרו שהכנים או הדחיק
 כונה זרה בדבריהם, אך כל דרכיו קרובים לאמת ואפילו בשלפעמים נראה למעיין
 במשקל ראשון ישבעל פרי מגדים מדחיק בדבריהם כונות זרות, ומסרב את הרחוקים,
 אבל לאחר העיון אי אפשר שלא להודות לו.

רבנו יוסף בעל פרי מגדים, היה חריף ומפלפל שמעמים כמותו, אבל חריפותו
 לא העבירה אותו מעולם מעל דעתו הישרה ושכלו הברור והעמוק. דרך בעל פרי
 מגדים להציע מתחלה קושיות שונות על דברי הטו"ז והש"ך, ולא כדי לחלוק על
 דבריהם, אלא כדי ע"י קשיותיו נעשים דברי הטו"ז והש"ך מיבנים ומפורשים. הוא
 מדיק בכל מלה ומלה וכמעט בכל אות ואות של דבריהם, ובאמת כל מחבר בעל
 יושר צריך כך להתנהג בנושא מאמרו ובמחברים שקדמוהו. עליו נוכל לומר ישעשה
 מלאכתו באמנה ולא הניח לבאים אחריו מה דהוסיף.

דרך רבנו פרי מגדים להביא לקומים מן הפוסקים שלא הביאים הטו"ז והש"ך
 ואולם מעמים המה הפוסקים שבאו אחרי המפורשים עד זמן הפרי מגדים, הגדולים
 שבהם הם, בעל פרי חדש, תבואות שור⁴ וכרתי ופלתי מעדני יו"ט וכדומה, ביחוד
 הוא מרכה להביא את הפרי חדש. הוא כורך את דברי הפרי חדש עם דברי הש"ך
 והעמידם בשורה אחת, ומשתדל תדיר לתרץ ולבאר דברי זה כדברי זה, גם את בעל

גאון גדול וחסיד ומלמד שהיה תלמידו של חסרי מגדים היה תלמיד בחסידות של חזדיק רבי משולם
 זוסיא מאניפולי אחיו של רבי ר' אלימלך מליזנסק זצ"ל.

⁴ רבי אלכסנדר שור היה גאון אמתי ומפורסם, בן הגאון מו"ה אפרים זלמן שור בן הגאון
 מו"ה ליב שור נכד לרבנו יוסף בכור שור המובא בתוס', ר' אלכסנדר שור חבר ס' תביאות שור אשר
 נתקבל בכל הפרצות ישראל וכל שוחט ובודק מוכרח לדעת כל דין ודין שבו בהלכות שחיטות וסרפות
 ולולא זה אינם נותנים לו הרבנים תעודה לחיות שו"ב באיזה מקום.

תבואות שור הוא מקדיש ומעריץ מאד, ומביאו בכל הלכה והלכה בהלכות שחיטה וטרפות. ובאמת קרוב בעל התבואות שור בעמקותו ואופן נתוחו וגם בדיקנותו לבעל פרי מגדים ועיניו הוא מחבבו כל כך.

רבנו בעל פרי מגדים היה עניו גדול וכיטל את ישותו מפני כל המחברים שקדמוהו ומכל שכן מפני הטו"ז והש"ך. הלא היו שניהם קדושים אצלו זכשראה צורך להציע דעתו נגד דבריהם, הוא מציע באימה ורתת, בלשון "ולוא דבריו הקדושים הייתי אומר כך וכך" וכדומה, וכיחוד קשה היה עליו הדבר כשהש"ך חולק על הטו"ז ומבטל את דבריו. כאן בא הפרי מגדים בין המצרים, כי ירא היה להכניס ראשו בין שני ההרים הגדולים. כי ישניהם שקולים בעיניו, שניהם דושיים. וכיצד אפשר לדחות זה מפני זה.

ב

הפתיחות והכללים של הפרי מגדים שעשה לכל הלכות, המה אוצר יקר בספרות הפוסקים, ועשה מלאכה גדולה ונכבדה, לקבץ את הנקודות הדקות והמספורות בים הפוסקים ולעשותם לחומר שלם ומעובד, דרכו לבאר תחלה על פי כל מקורות הש"ס את יסוד הדבר אם הוא מן התורה או מדרבנן ומציע השקפה כללית על כל הענין, ואח"כ הוא מחלק את נושאי הענין לפרקים וכללים. במלים מועטות הוא מקיף וכולל את כל עקרי הלכה זו; עשורה היא כיחוד הפתיחה להלכות תערובות, הנקרא "שערה תערובות, משום שהלכה זו היא גופי אסור והיתר, שאין לה סרק מיוחד בש"ס, והיא מקובצת מהרבה הלכות. מספורות והפרי מגדים, שבידו נמסרו כל המפתחות לשער הסתום הזה, סותח את כל חחרדים הסתומים, והולך ומפרש ענין ענין לכדו, ומסביר ומבאר את רעיונותיו כאומן נפלא עדי המה מוכנים לכל מעיין.

לאחר טו"ז ישנה משנת תקל"א שבה הוציא לאור בעל פרי מגדים חבורו על יורה דעה, הוציא את חבורו פרי מגדים על האורח חיים, כמסכנתו של הראשון, ונרסם בשנת תקמ"ז החבור הזה היה תחת יד המחבר משנת תקי"מ עד תקמ"ז וכנראה עשה מהדרות אחרות.

בצורתו נרמה חלק האריח לחלק הי"ד. גם בו יש אותה הדיקנות והעמקות, אותו נתוח הרעיונות, וגם אותו אופן הפרוש על הרעיונות והמלים שבטו"ז ומגן אברהם. וגם חלק זה עשור היא כפתיחות, ובתור סתיחה כוללת הוא מכאר ענין מצות עשה ולא תעשה החייבים והמפורים בקיום המצות וכדומה. ואחר סתיחה כוללת, יסדר פתיחות על כל הלכה והלכה של האריח, והמעולה שבהן היא הפתיחה להלכת ססה, בה הקיף את כל הענינים הכלליים שבהלכה זו, והאיר אותם מכל צדדיהם הארה אמיתית כוללת וחודרת.

בסוף הפתיחה מביא סרק בענין סדר הנהגת המ"ץ באסור והיתר, והוא ענין חשוב שכל הקודמים לפניו לא שמו על הדבר הזה לב, ואין במקצוע זה שום סדר וכללים כל שהם, והוא היה הראשון שהראה באצבע למורי הוראה איך לשמש ולהתנהג בענין תורת הוראה.

בפנים הפרוש אינו משתנה חלק האו"ה מחלק היו"ד. המגן אברהם הוא בעיניו כו סמכא כהמ"ז, וגם לזה הוא קורא ארונונו ז"ל וכל גופו מרתת מעניהם ומכל ירכן שהוא ירא לחלוק עליהם. אף במקום שמוצא השנות גדולות על דבריהם, הוא מביא בעין ישקליא וטריא ומניח הדבר בצדך עיון, אבל הלילה לו להכריע כנגד דעתם. על בעל מגן אברהם הוא אומר במקום אחד "ודרכי הארון ז"ל לרוחב בינתו, וקצור לשונו, לי העני הם דברים שלא זכיתי להבינם דעת" (סימן קנ"א). פרושו על המגן אברהם הוא יותר מדויק ויותר מקושר אל גוף הענין מפרושו על המ"ז. שם הוא מתפשט לענפים צדדים ופה אינו יוצא מחוג הענין של דברי המגן אברהם. וזה כשביל שמגן אברהם כאמת זקוק לפרוש הענינים, ולפעמים גם לפרוש המלים והרמזים הסתומים שבו, וגם למראה מקומות, מפני שנכתב בקצור לשון מאד, כסמכו על המעין, והמ"ז מכואר על פי רוב מעצמו, כי סגנונו קל ומסוכר באריכות הלשון ומה שיש לכאר אותו אינו אלא כנוגע לדעותיו ולהכרעותיו כפסק הלכה, אבל לא לעצם דבריו שהם מסוכרים ועומדים מעליהם, משום כן הפרוש להמגן אברהם הוא יותר חשוב, כי למוד מג"א בלי פרוש הוא קשה אף ללומדים, ופרוש הפ"ט הוא אחד מהמעולים שנתחבר עליו (תמצית מחלק מאמר גדול על השיע מהר"ח ששערנאוויץ).

ג

גודל ענותנותו של רבנו הפרי מגדים אנחנו רואים גם מזה, ישפוד הגאון מו"ה ענייל צומד⁶ אב"ד כספריא, רבו הגאון מו"ה אריה ליב בעהמ"ס קצות החושן כתב לבעל הפרי מגדים מכתב עם תוארי כבוד, וכמוכן השיב לו בעל פרי מגדים ג"כ תוארי כבוד, וכתב "מדוע יתארני בכבוד שאני מתארהו, הלא מעלת כבוד תורתו אורג לעשות מלבושי כבוד והכל משלו ואנכי כעני מלקט בחצרות מלכים ושרים את אשר ישאירו לפני, ואין הכבוד הולמני".

ואלה הם הספרים שחבר רבנו יוסף תאומים ז"ל :

א. פרי מגדים, כאור על מפרשי השיע או"ח מו"ז ומג"א והוא כולל שני חבורים שלמים, האחד משבצות זהב על המ"ז והשני אשל אברהם, על המגן אברהם ועם תוספות חדושי דינים רבים, ובתחלת הספר כמה דפין מוסר ודקדוק בדרך שזאל ומשיב כסדר א"ב והמה ענינים מועילים (פראנקפורט דאדר תקמ"ו) ונדפס כמה פעמים עם השיע ביחד.

ב. פרי מגדים על שיע יו"ד כולל גם הוא שני חבורים משבצות זהב על המ"ז ושפתי דעת על השיך אשר בהם מכאר דברי שניהם בשקליא וטריא וחדושי דינים משו"ת והאחרונים עם פתיחה מורם כל הלכה (זלקווא תקנ"ו).

⁶ רבי ענייל צומד היה רב גדול בעיר ספריא והגליל, ומקודם היה אב"ד בפרעמיסלא, וחזן הגאון מו"ה יוסף אב"ד בשם. הוא היה תלמיד הגאון בעל קצות החושן ועשה הגהות על ספר אבני מלואים, הוא שקיל וטרי עם הגאון בעל חתם סופר, ואבי הגאון מו"ה אליעזר ליפמן ז"ל שהיה אב"ד בעיר ראזניטוב, בגליל שלו ישב אתו יחד כמ"ס בבית דינו בדיני תורה שבא לפניו יחד ושלפל עמו בחלכה.

ג. פורת יוסף, חרושים על גמ' יבמות כתובות ומ"ו כללים וחרושים בדרכי הוראה (זלקווא תקמ"ז).

ד. גנת ורדים, שבעים כללים בתלמוד וסברות מחודשות פראנקפורט דאדר תקכ"ז.

ה. רב פנינים, חרושים ממר אביו ז"ל.

ו. תיבת נומא, גרפס ביחד עם ס' רב פנינים ועם

ז. שושנת העמקים, כ"ד כללי התלמוד בבאור רחב ופולפול עמוק מנופה כ"ג נפה, והגאון המחבר משתבה בו (ספר"א תקי"ד), ובספר הזה כותב אחר הקדמת המחבר "ואלה הספרים אשר ת"י כתובים, ס' פרי מגדים על או"ח מרישא ועד במרא וחי' יזכנו להוציאו לאור במהרה אמן (וכן גרפס) וס' יבע שימות על ז' מסכתות ברכות שבת פסחים ביצה מגילה קרושין חולין המכונים בשם ראש יוסף (גרפס) וס' חלוקא דרבנן וס' זמנים וס' המגיד.

ואלה הספרים שנשארו בכ"י ולא נרשמו שם בהקדמה:

ח. ס' המגיד, פרושים עה"ת והפטורות ודרשות גשבת ווי"ט ותקנות בשיטת דרוש והלכה, ושני באורים על סרקי אבות השלימן בלבוב בשנת תקל"ז.

ט. אם לבינה, ישרשים בלה"ק ארמית ותלמודית בשלשה אלפא ביתא וההרמות נכבדות, נמצא באוצר הספרים באקספארד. וגם מובא בארצות חיים, מספר 53 נכתב בכתב יד המחבר, ובהקדמה לספרו זה מביא ג"כ שהכיר עוד ספרים בחרושי גפית והלכה ודרושי מוסר.

י. ס' גועס מגדים, גרפס בסידור "הגיון לב" באורים וחרושים בדינים ומנהגים השייכים לתפלה.

יא. ס' נטרקין, גרפס בורשא תר"ע.

רבנו יוסף תאומים לא הרגיש תענוג אחר אך מזה שהתמיד בתורה יומם ולילה, וכל רצונו היה לתלמוד וללמד ולנהג את התלמידים על מכוני השיע וסלל הדרך עד אשר גם עתה כל הלומדים ילכו בו, וישתו מהבאר מים חיים אשר כרה להם בספריו היקרים.

רבנו בעל פרי מגדים חי על פני האדמה שישים וחמש ישנים ויגוע ויאסא אל עמיו בשנת תקנ"ב בעיר פראנקפורט דאדר יהי' זכרו ברוך.

וזה נוסח מצבתו

ס"ט הרב הגאון הגדול מוהר"ר יוסף אב"ד דקהלתנו בן הגאון

מוהר"ר מאיר ז"ל. בעל המחבר ס' פורת יוסף גנת ורדים

פרי מגדים על יורה דעה, תבת גמ"א, שושנות עמקים

ופרי מגדים על או"ח כולל שני חבורים אשל אברהם ומשבצות

זהב מלכד הרבה ספרים בכתב. נפטר ונקבר יום ד'

אייר תקנ"ב לפ"ק

עמ"ה, עושו"א